

τῆς Κλειοῦς ἀπαιτεῖ τεσσάρων μέχρι πέντε ἐβδομάδων σύντονον ἐργασίαν ἡσκημένου ζυλογράφου. Ἀλλὰ τὸ ζύλον τοῦ πύξου δὲν δύναται ν' ἀντίσχη εἰς πλείονας τῶν δεκαπέντε μέχρις εἴκοσι χιλιάδων ἐκτυπώσεων, διὰ τὰ ἔργα λοιπὸν τὰ δημοσιευόμενα εἰς πενταπλάσια ἢ δεκαπλάσια ἀντίτυπα ἔπρεπε νὰ κατασκευασθῶσι πέντε ἢ δέκα ζυλογραφήματα ἅτινα πλὴν τοῦ χρόνου, ὅστις εἶνε χρήσιμα κατὰ τὸ ἀγγλικὸν λόγιον, δ' ἀπήτουν καὶ σημαντικωτάτην δαπάνην διότι ἐκάστη τοιαύτη ζυλογραφία στοιχίζει περὶ τὰ πεντακόσια ἢ ἑξακόσια φράγκα. Ἀλλ' ἡ γαλβανοπλαστικὴ προσέρχεται θεὸς ἐκ μηχανῆς, χρησιμοποιοῦσα τὴν δυναμοηλεκτρικὴν μηχανήν, τουτέστιν αὐτὴν ἐκείνην ἣτις παράγει τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς. Δὲν ἐνδιατρίβωμεν εἰς τεχνικὰς λεπτομερείας, αἵτινες καὶ ξηραὶ θὰ ἦσαν, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὸ εἰδικὸν αὐτῶν εἰς πολλοὺς τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν ἀκατάληπτοι. Ἀρκεῖ μόνον νὰ εἴπωμεν ὅτι τῆς ζυλογραφίας ἐντυπυμένης εἰς κηρόν, ἀποτελεῖται πιστότατον ἐκτύπωμα, ἐπὶ τῆς μήτρας δὲ ταύτης ἐφαρμόζεται διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ στρώμα χαλκοῦ. Τὸ οὕτω παραχθέν ἐκμαγεῖον εἶνε ἐντελέστατα ὅμοιον πρὸς τὴν ζυλογραφίαν. Οὐχὶ δὲ μόνον ἕκαστον αὐτῶν δύναται ν' ἀντίσχη εἰς ἑκατοστῶς χιλιάδων ἐκτυπώσεων ἄνευ βλάβης, ἀλλὰ διατηρουμένης σώας τῆς πολυτίμου ζυλογραφικῆς πλακός, δύνανται πολλὰ νὰ κατασκευασθῶσι ἐκμαγεῖα. Τοῦτο δὲ καὶ συμβαίνει, ἡ δὲ πώλησις ἐκμαγείων ἀποτελεῖ ἴδιον κλάσον ἐμπορίου τῶν μεγάλων ἐκδοτικῶν καταστημάτων. Ἄνευ τῆς τοιαύτης εὐχερείας ἡ ἐκδοσις εἰκονογραφημένων περιοδικῶν καὶ βιβλίων εἰς ἔθνη μὴ ἀριθμοῦντα πολλὰς χιλιάδας ἀναγνωστῶν θὰ ἦτο ἀδύνατος, ἢ θὰ ἦτο ἀτελεστάτη καὶ στοιχειώδης.

Ὁμιλήσαμεν περὶ χειρογράφων τῶν συντακτῶν καὶ συνεργατῶν, περὶ ζυλογραφῶν καὶ ἐκμαγείων, τώρα εἶνε καιρὸς νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ τοῦ μέρους ὅπου χρησιμοποιοῦνται ταῦτα, ὅπου συντελεῖται ἡ αἰσθητὴ μορφή ὑπὸ τὴν ὁποίαν λαμβάνουσιν οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν τὴν Κλειώ, περὶ τοῦ τυπογραφείου.

Τὸ τυπογραφεῖον ἐν ᾧ ἐκτυπῶνται τὸ περιοδικὸν ἡμῶν, ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν τμημάτων ὅπου ἐργάζονται πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἡ δημοσιευομένη

εἰκὼν παριστάνει εὐρυτάτην αἶθουσαν, εἰς ἣν τὸ φῶς εἰσέρχεται ἅπλετον ἐκ τῶν μεγάλων παραθύρων, καὶ ἐν ἣ γίνεται ἡ στοιχειοθεσία. Πάντα ταῦτα τὰ ὑψηλὰ καὶ ἐπικλινῆ ἀναλόγια, τὰ εἰς πολλὰ μικρὰ τετράπλευρα διαιρούμενα, ὡς καὶ οἱ ὑπ' αὐτὰ σύρται, περιέχουσι τυπογραφικὰ στοιχεῖα. Ἐν τοιαύταις θήκαις κεῖνται ἀκίνητα, ἄψυχα τὰ ἐκ μολύβδου γράμματα, τὰ ὅποια διασκορπίζουσιν ἀνὰ τὴν ὑψηλίον καδ' ἐκάστην τὰς ἐπιστημονικὰς ἐφευρέσεις, τὰς ιδέας τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν, τὰς σκέψεις τῆς πολιτικῆς, πᾶν ὅτι διανοεῖται ἢ πράττει ἡ ἀνθρωπότης. Αὐτοῦ κοιμῶνται τὰ λεπτὰ μολύβδινα τεμάχια, ἅτινα συνεγείρουσι καὶ συνταράττουσιν ἐνίοτε ὀλοκλήρους λαοὺς, καὶ τὰ ὅποια καθίστανται πολλάκις φοβερώτερα τῶν μολυβδίνων σφαιρῶν. Ἐκ τῶν τετραγωνιδίων ἐκείνων εἶνε δυνατόν νὰ σπᾶσῃ καταιγίς· διότι τὰ στοιχεῖα ταῦτα συντιθέμενα καὶ τυπούμενα δύνανται νὰ μεταδώσωσιν ὡς πυρκαϊὰν τὰ ἐντονώτερα αἰσθήματα τῶν ψυχῶν, τὸν ἐνδουσιασμόν, τὴν ὀργήν, τὴν ἀγανάκτησιν. Πολλὰ ἔθνη, καὶ τὸ ἰδικόν μας πρῶτον ὅλων, πρὶν ἀρπάσουν τὸ ὅπλον πρὸς διεκδίκησιν τῆς ἐλευθερίας των, ἔρριψαν ἐπὶ ἐνὸς τεμαχίου χάρτου τὸν πόνον των καὶ τὴν ἐπὶ κλησίαν των! . . .

Τάξις καὶ ἐργασία ἐπικρατεῖ ἐνταῦθα· πληθὺς στοιχειοθετῶν μετ' ἐκείνην ἀνὰ χεῖρας λαμβάνουσι μετ' εὐκολίας, ἣν ἡ ἑξὶς καθιστᾷ ἐκπληκτικὴν, ἐν πρὸς ἐν τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα, ἀφ' οὗ δὲ στοιχειοθετήσωσι γραμμάς τινας μεταφέρουσιν αὐτὰς ἐπὶ πλακὸς ὅπου ἔπειτα θὰ προστεθῶσι καὶ ἄλλαι ὅπως ἀποτελέσωσι σελίδας· στοιχειοθετεῖται τινὲς ἔχοντες πρὸ αὐτῶν δυσανάγνωστα χειρόγραφα, μεμνημοιοῦσι κατὰ μόναν κατὰ τῶν κακογράφων, τῶν ἐχθρῶν τούτων τῶν ὀφθαλμῶν· ἄλλοι παρέκει διαλύουσι τὰς σελίδας τυπωθέντος ἔργου, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἄλλοι ὑπάλληλοι ἐπλυναν διὰ ποτάσης καὶ ἐκαθάρισαν αὐτὰς ἐκ τῆς μελάνης· τὰ στοιχεῖα ἐπανευρίσκουσι πάλιν τὰ οἰκία των· ἄλλοι ἐτοιμάζουσι τὰς σελίδας ἔργου μέλλοντος νὰ τεθῇ ὑπὸ τὰ πιεστήρια· ἄλλοι διορθοῦσι τυπογραφικὰ δοκίμια. Ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ἡ δραστηριότης εἶνε σιωπηλὴ. Ἀλλὰ τώρα θὰ μεταβῶμεν εἰς ἄλλην αἶθουσαν, ἔχουσαν ἀλλοίαν φυσιογνωμίαν.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΗΣ ΕΡΕΥΝΑΙ.

 ΠΙ τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως, ἣν περιγράφει ὁ Ὅμηρος ἐν τῷ 18ῳ βιβλίῳ τῆς Ἰλιάδος, ἦσαν ἐξωγραφημένα ἡ γῆ, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ θάλασσα. Ἡ γῆ, κατὰ τὰς τότε ἐπικρατούσας ιδέας, ἦτο στρογγύλη καὶ ἐπίπεδος, ὡς δίσκος, καὶ περιεκλύζετο κύκλῳ ὑπὸ τοῦ ὤκεανου. Ὁ οὐρανὸς ἐστήριζετο ὡς μετάλλινος θόλος ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων. Ἡ κορυφή του ἦτο ὑπεράνω τοῦ ὅρους Ὀλύμπου, θὰ ἠδύνατό τις δὲ νὰ τὸν ἐγγίῃ, ἂν τὰ ὄρη Ὅσσα καὶ Πήλιον ἐπέκειντο ἐπ' ἀλλήλων. Ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ τούτου ὤχετο καδ' ἐκάστην ἐν λαμπούσῃ ἀμάξῃ ὁ θεὸς Ἥλιος καὶ ἐπέστρεφε κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὴν κατοικίαν του πρὸς δυσμὰς, πλέων ἐν θαυμασίῳ τινὶ πλοίῳ.

Ἀλλὰ προϊὼντος τοῦ χρόνου ἤρχισε νὰ εὐρύνεται ὁ ὀρίζων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ γῆ ἐγένετο μεγαλη-

τέρα καὶ εὐρυνομένων τὸ ὅριον αὐτῆς ἤρχισε νὰ καταπίπτῃ καὶ τὸ σύστημα τῶν θεῶν. Ὁ Ἀναξαγόρας ἐδίδασκε κατὰ τὴν τετάρτην πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα ὅτι ὁ ἥλιος δὲν εἶνε θεὸς ἀλλὰ πεπυρακτωμένος μετεωρίτης λίθος, οὐχ ἦττον ὅμως ὁ φιλόσοφος οὗτος ἐνέμενεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πίστει ὅτι ἡ γῆ εἶνε ἐπίπεδος καὶ στρογγύλη ἦτοι δισκοειδής, τὴν δὲ θεωρίαν του ταύτην ἐδίδασκεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐρίσκοντο καὶ οἱ μετέπειτα τοσοῦτον ἐνδοξοὶ γενόμενοι ἄνδρες, ὁ Περικλῆς, ὁ Εὐριπίδης καὶ ὁ Θουκυδίδης. Καὶ αὐτὸς ὁ πολλὰς χώρας περιηγηθεὶς Ἡρόδοτος ἐδεῶρει τὴν γῆν ὡς δισκοειδῆ καὶ ὀλίγον τι κοίλῃν πρὸς τὸ μέρος τῆς μεσογείου θαλάσσης. Ὁ δὲ ἥλιος ἦτο κατὰ τὴν γνώμην του ὑποταγῆς εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ ἠδύνατο ὑπὸ σφοδρῶν ἀνεμοστροφίλων νὰ ἐκτραπῇ ἐκ

τῆς τροχιάς του ἔτι δὲ καὶ νὰ ἐξαφανισθῇ ἐντελῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.

Ἀλλ' ἤδη ἤρχισε νὰ γίνεται ἡμέρα ἐν Ἑλλάδι. Ἦδη περὶ τὸ ἔτος 460 πρὸ Χριστοῦ παρουσιάσθη ὁ Παρμενίδης ὁ ἐξ Ἑλέας μὲ τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἡ γῆ εἶναι σφαῖρα καὶ οὐχὶ δίσκος· διῆρει δὲ αὐτὴν εἰς πέντε ζώνας. Ἄλλοι δὲ σοφοὶ ἔφερον νέας ἀποδείξεις περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς γνώμης ταύτης τοῦ Παρμενίδου.

Ὁ Ἀριστοτέλης ὑπέδειξε τὰς ἐκλείψεις τῆς σελήνης ὡς τὴν πρώτην αἰσθητὴν ἀπόδειξιν τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος τῆς γῆς, ὁ δὲ Πτολεμαῖος ἐπεβεβαίωσε τὴν θεωρίαν ταύτην διὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι ἐν ἀναπλεταμένῳ πελάγει πρῶται αἱ κορυφαὶ τῶν ἐν ταῖς ἀκταῖς ἀντικειμένων γίνονται ὁραταί.

Διὰ τοὺς φυσιοδίφας καὶ τοὺς γεωγράφους οὐδεμία πλέον ὑπῆρχεν ἀμφιβολία ὅτι ἡ γῆ εἶνε σφαῖρα. Ἀλλ' ἡ γνώσις αὕτη περιωρίζετο μόνον εἰς μικρὸν τινα ἐκλεκτὸν κύκλον σοφῶν, τὸ δὲ πολὺ τοῦ λαοῦ ἐνέμενε εἰς τὴν ἀρχαίαν πίσιν· ἔτι δὲ καὶ εὐπαίδευτοὶ ἄνδρες, ὡς ὁ Τάκιτος, ἐφαντάζοντο τὴν γῆν, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἡροδότου, ὡς δισκοειδῆ.

Ἀποῦ πλέον ἐγνώσθη τὸ σχῆμα τῆς γῆς, ἤρχισεν ἤδη νὰ ζητῆται καὶ τὸ μέγεθος αὐτῆς, ἐνῶ δὲ οἱ ἄλλοι σοφοὶ περιωρίζοντο εἰς ἀπλᾶς ὑποθέσεις καὶ εἰκασίας, ὁ Ἐρατοσθένης ἐπεχείρησε νὰ μετρήσῃ τὴν γῆν καὶ οὕτω συνετέλεσε τὸ μέγιστον φυσικομαθηματικὸν κατ'ὀρθὴν ἀπάσης τῆς ἀρχαιότητος.

Ἀποῦ ἡ γῆ εἶνε σφαῖρα, ἐσκέφθη ὁ Ἐρατοσθένης, ὁ μέγας βιβλιοθηκᾶριος τῆς Ἀλεξανδρείας, (ἀκμάσας ἀπὸ τοῦ 276 ἕως 196 πρὸ Χρ.) δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ μετρήσωμεν ὅλην αὐτῆς τὴν περιφέρειαν διὰ τινος ἀλύσεως, ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ καταμετρήσωμεν μίαν μόνην μοῖραν τῆς περιφέρειας τῆς σφαίρας ταύτης, τὸ δὲ εὐρεθὲν μήκος νὰ πολλαπλασιάσωμεν ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν 360, οὕτω δὲ εὐρίσκοντες ὅλην τὴν περιφέρειαν δυνάμεθα κατόπιν εὐκόλως νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ μήκος τοῦ ἄξονος καὶ τὸν ὅλον ὄγκον αὐτῆς.

Ἡ περίφημος ἀρχαία αἰγυπτιακὴ πόλις Συένη ἔκειτο ὑπὸ τὸν τροπικὸν κύκλον. Τοῦτο ἦτο ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου γνωστὸν, διότι ἐκεῖ τὰ ἀντικείμενα οὐδεμίαν σκιάν ἔρριπτον κατὰ τὴν μεσημβρινὴν ὥραν τῆς μακροτάτης ἡμέρας τοῦ ἔτους, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι εἶχον ὀρύξει ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ φρέαρ, ὅπερ κατὰ τὴν μεσημβρίαν τῶν τροπῶν τοῦ ἡλίου ἐφωτίζετο ἐξ ὀλοκλήρου.

Ὁ Ἐρατοσθένης λοιπὸν ἐμέτρησε κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸ μήκος τῆς σκιάς, ἣν ἔρριπτε κατὰ τὴν μεσημβρίαν πᾶσαλός τις καθέτως ἐν τῇ γῇ ἐμπληγμένος, καὶ ὑπελόγησεν ἐκ τούτου ὅτι ἡ ἀπόστασις τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπὸ τοῦ τροπικοῦ κύκλου ἦτο 7° 12' (ἑπτὰ μοίρας καὶ δώδεκα ἐξηκοστά). Ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου ἐκ τῶν καταμετρήσεων, αἵτινες ἐπανειλημμένως εἶχον γείνη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων τελωνῶν, ἦτο ἀκριβέστατα γνωστὴ ἡ εἰς στάδια ἀπόστασις τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπὸ τῆς Συένης, οὕτω δὲ ὁ Ἐρατοσθένης ἠδυνήθη εὐκόλως νὰ ὑπολογίσῃ τὸ μήκος μιᾶς μοίρας τοῦ μεσημβρινοῦ κύκλου. Τὸ μήκος τοῦτο εὐρέθη ἴσον πρὸς 700 στάδια, καὶ ἐπομένως ἡ ὅλη περιφέρεια τῆς γῆς 360 φορὰς μεγαλύτερα, ἦτοι 252,000 στάδια. Κατὰ τὰ ἡμέτερα μέτρα τὸ μήκος τοῦτο ἰσοῦται πρὸς 5323 γεωγραφικὰ μίλια, εἶνε δὲ τῷ ὄντι μεγίστου θαυμασμοῦ ἄξιον τὸ

ἀποτέλεσμα τοῦτο τῆς πρώτης καταμετρήσεως τῆς γῆς, διότι καὶ σήμερον ἔτι διδασκόμεθα ὅτι ἡ περιφέρεια τῆς γῆς παρὰ τῷ ἰσημερινῷ εἶναι 5400 μιλίων ἢ δὲ τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς γῆς 5391 μιλίων!

Οἱ μεταγενέστεροι προσεπάθησαν πολλαχῶς νὰ σμικρύνωσι καὶ ἀμαυρώσωσι τὴν δόξαν τοῦ σοφοῦ βιβλιοθηκᾶριου τῆς Ἀλεξανδρείας, ἰσχυρισθέντες ὅτι τὸ ἐπιτυχὲς τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης καταμετρήσεως τῆς γῆς ἐπετεύχθη διὰ σειρᾶς ὅλης ἐσφαλμένων παρατηρήσεων, προέβησαν δὲ μάλιστα ἔτι περαιτέρω καὶ ἐξέφρασαν τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι τὸ περίφημον ἐκεῖνο φρέαρ τῆς Συένης εἶχεν ὀρυχθῆ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων μετὰ τινα ὑπ' αὐτῶν γενομένην καταμέτρησιν τῆς γῆς καὶ ὅτι ὁ Ἐρατοσθένης εἶχεν ἤδη μάθη τὰ ἀποτελέσματα τῆς καταμετρήσεως ἐκείνης. Ἀλλ' οἱ ἰσχυρισμοὶ οὗτοι εἶναι ἐντελῶς ἀβάσιμοι.

Ὁ Ἐρατοσθένης δὲν περιωρίσθη εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνωτέρω ἐκτεθείσης ἐρεῦνης, ἀλλ' ἐκ τοῦ σχήματος τῆς γῆς ἐξήγαγεν ὅλως νέα καὶ θαυμαστά συμπεράσματα. Ὁ σοφὸς οὗτος Ἕλληνας, ἤδη κατὰ τὸν δευτέρου αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ, παρέστησεν ὡς δυνατόν καὶ κατορθώσιμον τὸν ἐκ τῆς Ἰσπανίας εἰς τὴν Ἀσίαν πλοῦν κατὰ δυτικὴν διεύθυνσιν, ἐξέφρασε δὲ τοῦτο κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε τῇ ἀληθείᾳ ὑπερτέρησε πάντας τοὺς διαδόχους του, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ Κολόμβου ἐξαιρουμένου. Ὁ Ἐρατοσθένης ἐκήρυξεν ὅτι δύναται τις πολλὸν καλὰ νὰ πλεύσῃ ἀπὸ τῆς Ἰσπανίας εἰς τὰς Ἰνδίας, ὡς μόνην δὲ δυσκολίαν παρέστησεν τὴν μεγάλην ἔκτασιν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, διότι ἡ κατοικουμένη γῆ καλύπτει μόνον τὸ ἐν τρίτον τῆς μεταξὺ ἐκτάσεως. «Κατοικουμένην γῆν» προσδέτει ὁ Ἐρατοσθένης «καλοῦμεν ἐκείνην τὴν ἡπειρον ἣν ἡμεῖς κατοικοῦμεν καὶ γινώσκουμεν. Οὐχ ἤττον ὅμως εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἄλλη ἢ καὶ πολλὰ ἄλλα κατοικήσιμοι ἡπειροὶ ἐκτὸς τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἡπείρων.»

Τῆς αὐτῆς πεποιθήσεως ἦτο καὶ ὁ γεωγράφος Στράβων, ὅστις ὅμως προσέδετεν ὅτι ἂν ὑπάρχῃ καὶ ἄλλη ἡπειρος θὰ κατοικῆται ἴσως ὑπὸ ὄντων διαφόρων ἢ οἱ ἄνθρωποι.

Ἀλλὰ πάντα τὰ ζητήματα ταῦτα, τὰ ἀφορῶντα τὸ σχῆμα τῆς γῆς, δὲν ἐλύθησαν ὀριστικῶς ἐν τῇ ἀρχαίότητι. Ἐναντίον τῆς σχολῆς τοῦ Ἐρατοσθένους καὶ τοῦ Στράβωνος, οἵτινες ἐδεώρουν τὰς ἡπείρους ὡς νήσους ἐν τῷ ὠκεανῷ, ἴστατο ἡ σχολὴ τοῦ Πτολεμαίου, ἥτις παρίστα τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς μακρότατα πρὸς ἀνατολὰς ἐκτεινομένας τὸν δὲ ὠκεανὸν μικρότατον.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς ἠφανίσθη, βάρβαρα ἔθνη ἐγκαθιδρύθησαν μεταξὺ τῶν ἡττηθέντων φύλων καὶ βραδύτερον διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ ἀνθρωπότης ἀνῆρχετο ἐπιμόχθως εἰς ὑψηλότεραν τινα βαθμίδα ἡθικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως. Οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι ἦσαν σκοτεινοὶ διὰ τὴν ἐπιστήμην ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ διὰ τὴν φυσικὴν ἐπιστήμην. Ἡ σοφία τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων ἀπηγορεύετο καὶ ἀπερρίπτετο καὶ ἡ θεωρία δὲ περὶ τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος τῆς γῆς ἀνηρέτο ὡς παράλογος, τοῦθ' ὅπερ ἦτο τοσοῦτον εὐκολώτερον, καθ' ὅσον ἡ θεωρία αὕτη οὐδέποτε ἐγένετο κοινὸν κτῆμα τοῦ λαοῦ. «Οὐδεὶς φρόνιμος ἄνθρωπος δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὑπάρχουσιν ἀντίποδες, ἔλεγε μετὰ χλευασμοῦ ὁ

Φερμανδὸς Λακτάντιος, διότι πῶς εἶνε δυνατόν ἀνθρώποι νὰ περιπατῶσιν, ὅπως αἱ μυῖαι εἰς τοὺς τοίχους καὶ εἰς τὴν ὀροφήν, ἔχοντες τὰς κεφαλὰς πρὸς τὰ κάτω; ἢ πῶς εἶνε δυνατόν νὰ πίπτῃ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω βροχή καὶ χιῶν;

Ἐνῷ οἱ Πυθαγόρειοι ἐδεῶρουν τὴν γῆν ὡς ἔχουσιν σφαιρικὸν σχῆμα μόνον διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ σφαῖρα εἶνε τὸ τελειότατον σχῆμα τῶν ὑλικῶν σωμάτων — ἐν δὲ τῇ σύμπαντι, ὅπερ αὐτὸς πρῶτος ὠνόμασεν κόσμον, τὰ πάντα τείνουσι πρὸς μίαν ἀρμονικὴν τελειότητα, οἱ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαιῶνος σοφοὶ ἠσπάσθησαν ὅλως διάφορον σχῆμα ὡς πρότυπον τοῦ παγκοσμίου αὐτῶν οἰκοδομήματος. Τὸ σχῆμα τῆς κιβωτοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐφαίνετο αὐτοῖς ὡς τὸ τελειότατον πάντων τῶν σχημάτων καὶ οὕτω κατὰ τὴν κιβωτὸν τοῦ Νῶε περιεγράφη καὶ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου.

Ἡ γῆ ἔγεινε τετράπλευρος, ἔχουσα 400 σταδμῶν μῆκος καὶ 200 σταδμῶν πλάτος, ὁ δὲ οὐρανὸς μετὰ τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης καὶ τῶν ἀναριθμῶν ἀστέρων ἐνεκλείσθησαν ἐντὸς τετραέδρου κιβωτίου! Ἡ πενιχροτάτη αὕτη περὶ τοῦ σύμπαντος θεωρία, ἣν ἡδυνάτο ποτε νὰ ἐπινοήσῃ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, δὲν ἤρεσε φυσικῶς τῷ λόγῳ οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν τότε ἐποχὴν, καὶ ἡ ἀρχαία ἐκείνη γνώμη περὶ τοῦ δυσκοιδοῦς σχήματος τῆς γῆς διετέλεσεν ἐπικρατοῦσα παρὰ τῇ λαῶ. Ἡ γνώμη αὕτη, ὅτι ἡ γῆ εἶνε στρογγύλη καὶ ἐπίπεδος ὡς δίσκος, ἦτο ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων τοσοῦτον ἐρριζωμένη παρὰ τῇ λαῶ, ὥστε οὐδ' αὐτοὶ οἱ φιλόσοφοι τῆς ἀρχαιότητος οἱ κηρύξαντες τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τῆς γῆς ἠδυνήθησαν νὰ καταστήσωσι τὰς νέας αὐτῶν θεωρίας κοινὸν κτῆμα τοῦ λαοῦ.

Ἀλλ' αἱ θεωρίαι αὗται τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐρευνητῶν δὲν περιέπεσον εἰς πάντελῃ λήθην ἀλλὰ διεσώθησαν ἡμῖν — διὰ τῶν Ἀράβων. Οἱ Ἀραβες παρέλαβον καὶ διέσωσαν ἡμῖν τὴν κληρονομίαν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γνώσεως καὶ ἐπιστήμης. Ἐν ἔτει 813, βραχὺ πρὸ τοῦ θανάτου Καρόλου τοῦ μεγάλου, τὰ ἔργα τοῦ Πτολεμαίου μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὸν ἀραβικὸν τίτλον Ἀλμαγγεστ κατὰ διαταγὴν τοῦ καλῖφου Μαμούν. Παρὰ τοῖς σοφοῖς τῶν Ἀράβων οὐδεμία πλέον ἐπεκράτει ἀμφιβολία ὅτι ἡ γῆ ἔχει σφαιρικὸν σχῆμα· ὁ δὲ Ἀλβουφένδας ἐδίδασκεν ἤδη: «Ἐάν δύο ἀνθρώποι, ἀναχωρήσαντες ἐκ τοῦ αὐτοῦ σημείου καὶ κατευθυνόμενοι ὁ μὲν πρὸς ἀνατολὰς ὁ δὲ πρὸς δυσμὰς, περιοδεύσωσι τὴν γῆν καὶ συναντηθῶσιν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεώς των, τότε ὁ μὲν πρῶτος θὰ προτρέχῃ κατὰ μίαν ἡμέραν ὁ δὲ ἕτερος θὰ ὑστερῇ κατὰ μίαν ἡμέραν τοῦ ἡμερολογίου.»

Ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς καλῖφης Μαμούν διέταξε τοὺς ἀστρονόμους τοῦ νὰ καταμετρήσωσιν ἐν τόξον ἦτοι ἐν μέρος τῆς περιφερείας τῆς γῆς ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ταδμόρ καὶ οὕτω νὰ βεβαιωθῶσι κατὰ πόσον εἶνε ἀκριβὴ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐρατοσθένους γενομένης καταμετρήσεως, ἥτις ἦτο ἡ μόνη μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων. Οἱ Ἀραβες λοιπὸν ἀστρονόμοι εὗρον τὸ $\frac{1}{360}$ τῆς περιφερείας τῆς γῆς ἴσον πρὸς $56\frac{3}{4}$ ἀραβικὰ μίλια. Τὸ μῆκος τοῦ ἀραβικοῦ μιλίου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν δυνάμεθα σήμερον νὰ ὑπολογίσωμεν ἐπακριβῶς. Γινώσκουμεν μόνον ὅτι ἐν τοιοῦτο μίλιον εἶχε 400 μαύρους πῆχεις, τὸ δὲ τελευταῖον τοῦτο μέτρον ὠνομάσθη

οὔτω, διότι ὁ βραχίον ἐνὸς μαύρου Εὐνούχου ἐλαμβάνετε ὡς μετρικὴ μονὰς τοῦ μήκους. Γινώσκουμεν πρὸς τοῦτο, ὅτι ὁ μαῦρος πῆχυς ὑποδιηρεῖτο εἰς ὀκτῶ πυγμάς, ἡ πυγμὴ εἰς τέσσαρας δακτύλους, τὸ δὲ πᾶχος ἐνὸς δακτύλου ἰσοῦτο πρὸς ἕξ κόκκους κριθῆς, ὁ δὲ κόκκος τῆς κριθῆς πρὸς ἕξ τρίχας ἡμιόνου. Κατὰ τὰ δεδομένα λοιπὸν ταῦτα ὁλόκληρος ἡ περιφέρεια τῆς γῆς θὰ ἰσοῦτο πρὸς 2600 ἑκατομύρια δακτύλων. Ἐάν λοιπὸν παραδεχθῶμεν τὸ κατὰ μέσον ὅρον πᾶχος τοῦ δακτύλου ἴσον πρὸς 16 χιλιοστὰ τοῦ μέτρου, εὐρίσκομεν ὅτι ἡ περιφέρεια τῆς γῆς κατὰ τὴν ἀραβικὴν ἐκείνην καταμέτρησιν εὐρέθη ἴση πρὸς 41,600 σημερινὰ χιλιόμετρα, ἐνῷ κατὰ τὰς σημερινὰς καταμετρήσεις ἡ περιφέρεια ἐνὸς μεσημβρινοῦ εὐρίσκεται ἴση πρὸς 40,003 χιλιόμετρα.

Ὑπὸ πολλῶν πολλαχῶς ἠμφισβητήθη ἡ ἀλήθεια τῆς ὑπὸ τοῦ Μαμούν γενομένης καταμετρήσεως τῆς γῆς. Πολλοὶ δηλαδὴ ἰσχυρίσθησαν ὅτι ὁ Μαμούν διέταξε μὲν τοὺς ἑαυτοῦ ἀστρονόμους νὰ καταμετρήσωσι τὴν περιφέρειαν τῆς γῆς, ἀλλ' οὗτοι τὸν ἠπάτησαν, παραλαβόντες ἀπλῶς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐρατοσθένους γενομένης καταμετρήσεως καὶ ἐπιδείξαντες αὐτὰ ὡς ἐξαγόμενα ἰδίας ἐρεῦνης.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισε καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ κόσμῳ τῆς Δύσεως νὰ ἐγείρεται ἐκ τοῦ ληθάργου τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης. Τὰ ἔργα τῶν Ἀράβων ἤρχισαν νὰ μεταφράζωνται εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ οὕτω ἐγίνετο ἐμμέσως γνωστὴ καὶ διεδίδετο ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ ἐπιστήμη. Ἀλλ' ἡ διάδοσις αὕτη τῶν ἐλληνικῶν φώτων συνετελεῖτο μετὰ μεγάλης βραδύτητος, διότι αἱ γλωσσικαὶ γνώσεις ἦσαν τότε λίαν περιορισμέναι. Ἀκόμη τῷ 1267 ὁ Ρόγερ Βάκων περεπονεῖτο ὅτι ἐν τῇ λατινικῇ χριστιανισμῷ δὲν ὑπάρχουσιν οὐδὲ τέσσαρες ἐπιστήμονες σπουδάσαντες τὴν ἐλληνικὴν, τὴν ἐβραϊκὴν καὶ τὴν ἀραβικὴν γραμματικὴν. Καὶ πόσον σπάνια, πόσον δυσεύρετα ἦσαν τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων συγγραφέων, τὰ ὅποια σήμερον ἀντὶ ὀλίγων κερματίων πορίζομεθα ἐκ παντὸς βιβλιοπωλείου! Ὁ αὐτὸς σοφός, ὁ Βάκων, ἠναγκάζετο ἐπὶ εἴκοσιν ὅλα ἔτη νὰ ζητῇ, ἕως ὅτου εὗρεν ἐπὶ τέλους τὰ συγγράμματα τοῦ Ῥωμαίου φιλοσόφου Σενέκα.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιστημῶν ἦτο ἤδη γνωστὴ καὶ ἀποδεδειγμένη οὐ μόνον διὰ τοὺς ἐπιστήμονας ἀλλὰ καὶ διὰ πάντας τοὺς ὅπως οὖν εὐπαιδεύτους ἡ θεωρία περὶ τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος τῆς γῆς. Καὶ ὁ Δάντε ἤδη ἐκδέχεται ἐν τῇ 34 ψδῇ τῆς «Κολάσεως» τὸ διὰ τοῦ κέντρου τῆς γῆς ταξείδιον εἰς τοὺς Ἀντίποδας, ὁ δὲ ὁδηγὸς αὐτοῦ ὁ Βιργίλιος τῷ λέγει:

E se' or sotto l'emisperio giunto
Ch'è contraposto a quel che la gran secca
Coverchia, e sotto il cui colmo consunto
Fu l'uom che naque e visse senza pecca:
Tu hai i piedi in su picciola spera
Che l'altra faccia fa della Giudecca.
Qui è da man, quando di là è sera.

Τώρα ἔφθασες ὑπὸ τὸ ἡμισφαίριον, τὸ ἀντικείμενον πρὸς ἐκεῖνο ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ τῆς μεγάλης ξηρᾶς καὶ ὑπὸ τὸ κορύφωμα τοῦ ὁποίου ἀπέθανεν ὁ ἀνθρώπος ὁ γεννηθεὶς καὶ ζήσας ἄνευ ἁμαρτίας. Πατεῖς τοὺς πόδας ἐπὶ μικρᾶς σφαίρας ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ἄλλην ὄψιν τῆς Ἰουδέκκας. Ἐδῶ εἶνε πρῶτα, ὅταν ἐκεῖ ἐσπέρα.

ΡΩΜΑΪΚΟΝ ΤΡΙΚΛΙΝΟΝ.

Εἰκὼν ὑπὸ Ἀλβέρτου Βαυρ.

Ἄλλ' ἐνῷ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου τὸ ζήτημα περὶ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ μεγέθους τῆς γῆς εἶχε καθαρῶς ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον, μετ' οὐ πολὺ ἐπὶ ἤλθεν ὁ χρόνος κατ' ὃν ἡ γνῶσις τοῦ μεγέθους τῆς γῆνης σφαίρας ἔλαβε τὴν μεγίστην πρακτικὴν σπουδαιότητα. Ἐν τῷ μικρῷ ναυτικῷ λαῷ τῶν Πορτογάλων ἐγεννήθη ἀκατάσχετος ὁρμή πρὸς δράσιν καὶ ἐνέργειαν· οἱ Πορτογάλοι ἐπεδόθησαν εἰς ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν καὶ προσεπάθουν διὰ μακρῶν ἀκαμάτων καὶ συνεπῶν ἀγῶνων νὰ ἀνακαλύψωσι τὴν πρὸς τὰς Ἰνδίας ἀγούσαν θαλασσίαν ὁδόν. Ἐξήρουν δὲ τὴν ὁδὸν ταύτην κατ' ἀνατολικὴν διεύθυνσιν, ἐνῷ ὁ Κολόμβος παρουσιάσθη μετ' ὁ σχεδίου νὰ φθάσῃ κατὰ δυτικὴν διεύθυνσιν, διαπλέων τὸν ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν κατὰ πλάτος, εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀσίας.

Ὁ Κολόμβος οὐδεμίαν γνῶσιν εἶχε τῶν προφητικῶν ιδεῶν τοῦ Ἐρατοσθένους περὶ νέων ἡπείρων, ἀλλ' ἦτο θερμότητος ὁπαδὸς τῆς πτολεμαϊκῆς σχολῆς. Πέραν τοῦ ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ ἔκειντο, κατὰ τὴν γνώμην του, τὰ κράτη Καταΐ καὶ Κιταγγού, ἡ Κίνα καὶ ἡ Ἰαπωνία, τὴν δὲ ἀπόστασιν μετὰξὺ τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ἰαπωνίας ἐνόμιζε πολλῶν μικροτέρων, περισσότερον ἢ κατὰ τὸ ἥμισυ μικροτέρων, ἀφ' ὅσον εἶνε πραγματικῶς. Ἡ πεπλανημένη αὕτη ὑπόθεσις ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν ἐν τῇ ἀποφάσει του· διότι ἡ μικροτέρα ἀπόστασις παρίστα αὐτῷ καὶ τὸν κίνδυνον μικρότερον. Ὁ Κολόμβος ἀπέθανεν, ὡς γνωστόν, μετ' ἡν πεποίθησιν ὅτι ἀνεκάλυψε τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀσίας.

Ἡ ἐποχὴ τῶν ἀνακαλύψεων ἤγαγε φυσικῶς τῷ λόγῳ εἰς τὴν τελευταίαν ὁριστικὴν καὶ βεβαίαν ἀπόδειξιν περὶ τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος τῆς γῆς. Ἡ ἀπόδειξις αὕτη, ἡ τρανωτάτη πασῶν, ἦτο ὁ περίπλους τῆς γῆνης σφαίρας. Ὁ κόσμος εἶχε διαμοιρασθῇ μετὰξὺ τῶν Ἰσπανῶν καὶ τῶν Πορτογάλων, ἀλλ' ἡ θέσις ἐνίων χωρῶν δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀκριβῶς ὁρισθῇ· περὶ τῆς θέσεως λ. χ. τῶν ἀρωματοφόρων νήσων, τῶν Μολούκκων, ἂν αὗται ἀνήκουσιν εἰς τὸ μέρος τῶν Ἰσπανῶν ἢ τῶν Πορτογάλων, ἀνεφύη σφοδρὰ ἀμφισβήτησις. Ὁ μέγιστος ναυτικὸς

ὅλων τῶν αἰώνων, ὁ Φερδινάνδος Magelhães, ἀπεφάσισε νὰ πλεύσῃ πρὸς αὐτὰς διὰ τῆς δυτικῆς ὁδοῦ. Τῇ 20. Σεπτεμβρίου 1519 ἀπέπλευσεν ἐκ τοῦ λιμένος San Lucar de Barrameda, ὅπως περιπλεύσῃ τὴν Νότιον Ἀμερικὴν· ἀνεκάλυψε τὴν φερώνυμον αὐτῷ θαλασσίαν ὁδὸν καὶ διέπλευσε πρῶτος τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανόν, περὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ὁποίου οἱ τότε ναυτικοὶ οὐδεμίαν εἶχον ιδεάν. Δυστυχῶς ἐπεσεν ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῶν ἰθαγενῶν τῆς νήσου Ματάν. Ἀλλ' ὁ Σεβαστιανὸς del Cano ἐπεράτωσεν εὐτυχῶς τὸν πρῶτον περίπλου τῆς γῆς καὶ τῇ 6. Σεπτεμβρίου 1522 εἰσωρμίσθη αὖθις εἰς τὸν λιμένα τοῦ San Lucar τὸ πλοῖον «Victoria», τὸ μόνον περισωρθέν ἐκ τῶν ἐξ πλοίων, ὑφ' ὧν ἀπετελεῖτο ὁ μικρὸς στόλος. Μόνον δεκαοκτῶ ἄνδρες, καὶ οὗτοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀσθενεῖς, ὑπελείφθησαν ἐκ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν ἀποπλευσάντων. Οἱ θαλασσοπόροι ἠθέλησαν ἀμέσως νὰ βεβαιωθῶσι, ἂν κατὰ τὸν πλοῦν ἐτήρησαν ὀρθῶς τοὺς λογαριασμοὺς των. Ἡρώτησαν λοιπὸν ποία ἡμέρα ἦτο, οἱ δὲ Πορτογάλοι ἀπεκρίθησαν «Πέμπτη». «Τοῦτο μᾶς ἐξέπληξε μεγάλως» διηγεῖται ὁ Πιγαφέττας, ὁ ἱστοριογράφος τοῦ πρώτου περίπλου τῆς γῆς, «διότι ἡμεῖς εἰχομεν τετάρτην. Ἐγὼ δέ, ἐπειδὴ κατ' ὅλον τὸν πλοῦν ἔμεινα ὑγιής, ἐσημείωνα ὅλας τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἡμερολογίῳ μου μετὰ πάσης ἀκριβείας. Βραδύτερον μολὶς ἐμάθομεν, ὅτι ἡ διαφορὰ αὕτη τῶν ἡμερῶν προέρχεται πάντοτε, ὅταν τις περιπλεύσῃ τὴν γῆν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ προτρέχει τις μίαν ἡμέραν ἐκείνων οἵτινες μένουσιν ἐν τῇ αὐτῇ θέσει.» Ἐν τῇ ἰσπανικῇ αὐτῇ μόνος ὁ ἐνετὸς πρέσβυς Contarini ἤξευρε νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἑλλειψιν ταύτην τῆς μιᾶς ἡμέρας, πάντες δὲ οἱ ἄλλοι ἐπίστευον κατ' ἀρχὰς ὅτι προήρχετο ἐκ πλάνης τινὸς τῶν θαλασσοπόρων. Βραδύτερον συνεφωνήθη, ὅπως ἡ πολιτικὴ ἡμέρα ἀρχίξῃ εἰς τὰ ἀνατολικά ὅρια τῆς ἀσιατικῆς ἡπείρου, οὕτως ὥστε οἱ Ἰσπανοὶ ἐν ταῖς Φιλιππίναις εἶχον σάββατον, ὅτε οἱ Πορτογάλοι ἐν τῷ πλησιχώρῳ Μακάο ἐώρταζον κυριακὴν. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη διήρκεσεν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους ἀκόμη μέχρι τοῦ ἔτους 1844.

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΕΑΡΙΝΑ ΚΥΜΑΤΑ.

Μυθιστόρημα ὑπὸ IBAN TOTPTENIEΦ.

(Συνέχεια.)

Κατὰ τὸ γέγραμ, ὁ Σανὶν ἐκάθητο μετ' ἐπισιμότητα ὡς γαμβρὸς πλησίον τῆς Τζέμμας. Ἡ κυρία Ἐλεονώρα ἐξηκολούθησε τὰς πρακτικὰς αὐτῆς συζητήσεις. Ὁ Αἰμίλιος κατ' ὅλον τὸ διάστημα δὲν ἔπαυσε νὰ γελᾷ καὶ ἐβίαζε τὸν Σανὶν νὰ τὸν πάρῃ μαζὶ του εἰς Ῥωσίαν. Συνεφωνήθη ὁριστικῶς, ἵνα ὁ Σανὶν ἀναχωρήσῃ ἐντὸς δύο ἐβδομαδῶν. Μόνος ὁ Πανταλεόνε ἐδείκνυε τοσοῦτο σκυθρωπὴν ὄψιν, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ κυρία Ἐλεονώρα ἠναγκάσθη νὰ τὸν ψέξῃ.

«Καὶ ἦτο ἀκόμη καὶ μάρτυρας εἰς τὴ μονομαχίαν» προσέειπεν ἡ κυρία Ἐλεονώρα.

Ὁ Πανταλεόνε ἔρριπεν εἰς αὐτὴν μόνον πλαγίως ἐν βλέμμα καὶ ἐμετ' ἐσιωπηλός.

Ἡ Τζέμμα ἔτρεπε σχεδὸν ἀδιάκοπον αἰγὴν, ἀλλὰ τὸ πρόσωπόν της οὐδέποτε εἶχεν φραιότεραν καὶ εὐδαιμονεστέραν ἑκφρασιν ἢ σήμερον. Μετὰ τὸ φαγητὸν ἐκάλεσε τὸν Σανὶν πρὸς στιγμὴν ἔξω εἰς τὸν κήπον, ἐσταμάτησε πλησίον τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου θρανίου, ὅπου

πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἐκάθητο ἐκλέγουσα τὰ κεράσια, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν:

«Δημήτρι, δὲν πρέπει νὰ σοῦ κακοφανῇ· ἀλλὰ ἐπεθύμουν καὶ πάλιν νὰ σοῦ ὑπενθυμίσω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ θεωρῇς ἀκόμη δεσμευμένον τὸν ἑαυτόν σου· εἶσαι ἀκόμη ἐλεύθερος . . .»

Ὁ Σανὶν δὲν τὴν ἀφῆσε νὰ τελειώσῃ τὴν ὁμιλίαν της.

Ἡ Τζέμμα ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον.

«Καὶ αὐτὸ ποῦ λέγει ἡ μητέρα — ἐνθυμεῖσαι, — ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαφορὰν τῶν θρησκευμάτων μας, . . .»

Πρὶν ἢ τελειώσῃ τὴν πρότασιν της, ἔλαβε ἕνα σταυρόν, τὸν ὁποῖον ἐφόρει περὶ τὸν λαιμόν της ἐξηρητημένον ἀπὸ μιᾶς ταινίας, εἰλκυσεν αὐτὸν ἰσχυρῶς μέχρις ὅς ἡ ταινία ἐκόπη, καὶ ἔδωκε τὸν σταυρὸν εἰς τὸν Σανὶν.

«Ἄν ἐγὼ εἶμαι ἰδική σου, τότε καὶ ἡ πίστις σου θὰ εἶνε ἰδική μου!» . . .